

KANSANELÄKELAITOS
Etuuspalvelujen lakiyksikkö
Kuntoutuspalvelujen ryhmä

**KELAN KUNTOUTUKSEN
PALVELUKUVAUS**

KOMMUNIKAATIOKURSSI

Aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden aikuisten kuntoutuskurssi

Voimassa 1.1.2020 alkaen

SISÄLLYS

1	Yleistä	1
2	Kurssin yleiset tavoitteet.....	1
3	Kuntoutuja ja aikuinen omainen tai läheinen	2
	3.1 Kuntoutuja	2
	3.2 Omainen tai läheinen	2
4	Kurssin rakenne.....	3
	4.1 Avo- ja laitosmuotoiset kurssit	3
	4.2 Kuntoutuspäivän pituus.....	3
	4.3 Haastattelujen, tapaamisten ja keskustelujen kestot.....	3
5	Kuntoutuksen sisältö	4
	5.1 Kuntoutuksen periaatteet	4
	5.2 Kommunikaation vahvistaminen	5
	5.3 Teemat	6
	5.4 Kuntoutuksen työmenetelmät ja -välineet	7
	5.5 Arviointi.....	9
6	Kurssin toteutus	10
	6.1 Kuntoutukseen valmistautuminen	10
	6.2 Avustaminen ja vapaa-ajan ohjelma kuntoutusta edeltävänä päivänä	10
	6.3 Aloitusjakson toteutus	10
	6.4 Keskimmäisen jakson toteutus	13
	6.5 Päätösjakson toteutus	13
	6.6 Kuntoutumisen seuranta	14
7	Henkilöstö	15
	7.1 Työryhmä.....	15
	7.2 Palveluvastaava.....	17
	7.3 Avustava henkilöstö	17
	7.4 Henkilöstöresurssit	18
8	Palveluntuottajan kokemus.....	18
	8.1 Referenssi	18
9	Kuntoutustilat.....	19

Kommunikaatiokurssi

1 Yleistä

Kelan kuntoutuksen palvelukuvaukset ovat kaksiosaisia. Osat ovat yleinen osa ja kuntoutuspalvelua koskeva osa. Nämä osat täydentävät toisiaan eikä niitä voi soveltaa erillisinä Kelan kuntoutusta toteutettaessa. Tämä palvelukuvaus koskee aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden aikuisten kommunikaatioon painottuvaa kuntoutuskurssia (jäljempänä AVH-kurssi, kommunikaatiokurssi tai kommunikaatiokuntoutus).

Kommunikaatiokurssin palvelukuvauksessa on määritelty kurssin tavoitteet, rakenne, sisältö, toteutus ja henkilöstö. Palvelukuvaus antaa mahdollisuuden ottaa huomioon yksittäisen kuntoutujan tarpeet ja kuntoutukselle asetetut tavoitteet sekä toteuttaa ne hänen kuntoutumisprosessissaan. Nämä toimenpiteet dokumentoidaan palvelukuvauksen yleisen osan ohjeen mukaan. (Ks. palvelukuvauksen yleinen osa luvut Palvelukuvausten käyttötarkoitus ja tavoitteet sekä Dokumentaatio.)

Kuntoutuskurssi tukee kuntoutujan fyysistä, psyykkistä, kognitiivista sekä sosiaalista työ- ja opiskelukykyä tai toimintakykyä sekä aktiivisuutta ja osallistumista arjen eri ympäristöissä ja verkostoissa. Kuntoutuskurssilla on keskeistä oppia ymmärtämään omaan sairauteen liittyvä muuttunut elämäntilanne. Elämäntilanteeseen vaikuttavat lisäksi kuntoutujan yksilö- ja ympäristötekijät.

Kuntoutuminen vahvistuu kuntoutuskurssilla ja jatkuu sen jälkeen kuntoutujan arjen toiminnoissa. Kuntoutuskurssilla kuntoutuja oppii ja omaksuu sellaisia omatoimisia ja aktiivisia toimintatapoja, joiden avulla kuntoutuja suoriutuu päivittäisistä tehtävistään ja voi itse hallita sitä, miten sairaus vaikuttaa hänen elämäänsä. Osallistujia yhdistää sama tai samankaltainen sairaus, mikä mahdollistaa kokemusten jakamisen kuntoutujien kesken.

Kurssi toteutetaan ryhmämuotoisena kuntoutuksena. Ryhmässä toteutuvista ja yksilöllisistä osuuksista muodostuu tarkoituksenmukainen ja tavoitteellinen kokonaisuus. Ryhmätilanteissa mahdollistuva vertaistuki ja yhteisten kokemusten jakaminen edistävät yksilöllisiä kuntoutumisprosesseja.

Kommunikaatiokurssi toteutetaan valtakunnallisesti harkinnanvaraisena tai vaativana lääkinnällisenä kuntoutuksena (KKRL 9, 10 ja 12 §).

2 Kurssin yleiset tavoitteet

Kelan järjestämä kommunikaatiokurssi tukee niiden konkreettisten ja yksilöllisten tavoitteiden saavuttamista, jotka terveydenhuollossa on asetettu yhdessä kuntoutujan ja läheisen kanssa. Tavoitteet perustuvat ICF-viitekehykseen (International Classification of Functioning, Disability and Health). Kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan suoriutumisen ja osallistumisen mahdollistaminen sekä kuntoutujan aktiivisuuden lisääminen kuntoutujalle merkityksellisissä arjen toiminnoissa.

Kuntoutus toteutetaan moniammatillisesti. Siinä hyödynnetään palveluntuottajan erityisosaamista aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden ryhmämuotoisesta kuntoutuksesta ja erityisosaamista aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden kommunikaatiokuntoutuksesta.

Kuntoutujan suoriutumisen ja osallistumisen tukemisen lisäksi kurssilla on esimerkiksi seuraavia yleisiä tavoitteita:

- Kuntoutuja löytää sopivia kommunikaatiokeinoja ja saa tukea niiden ylläpitämiseen.
- Kuntoutuja vahvistaa omia kommunikaatiokeinojaan läheisensä kanssa ja he löytävät keinoja arjessa selviytymiseen.
- Kuntoutuja löytää itsestään voimavaroja, joiden avulla hänen osallistumisensa vahvistuu.
- Kuntoutuja löytää elämäänsä tai työhönsä uusia selviytymiskeinoja ja hyödyntää ryhmän antamaa vertaistukea.
- Kuntoutuja vahvistaa omaa tukiverkostoaan.

3 Kuntoutuja ja aikuinen omainen tai läheinen

3.1 Kuntoutuja

Kohderyhmänä ovat aivoverenkiertohäiriön sairastaneet aikuiset, jotka ovat opiskelemassa, työelämässä, palaamassa työhön, kuntoutustuella tai poissa työelämästä. Kurssi myönnetään henkilöille, joiden suoriutumista ja osallistumista arjen toimintoihin voidaan tukea kuntoutumisen keinoin. Tämä arvio perustuu asiakkaan ja terveydenhuollon yhteiseen näkemykseen.

Kommunikaatiokurssille osallistuminen rajataan seuraavasti

- Kuntoutujan sairastumisesta on kulunut vähintään 6 kuukautta.
- Kuntoutujalla on aivoverenkiertohäiriön seurauksena keskivaikea tai vaikea afasia.
- Kuntoutujalle on tehty sairastumisen jälkeen puheterapeutin arvio ja hän tarvitsee erityistä tukea kommunikoinnin harjoittamiseen.
- Kuntoutuja kykenee liikkumaan palveluntuottajan tiloissa ilman jatkuvaa avustamista ja jaksaa osallistua kurssin kuntoutusohjelmaan, jota on noin 5 tuntia päivässä.

Kommunikaatiokurssi ei sovellu henkilölle

- jonka merkittävä kuntoutumisprosessia vaikeuttava toimintakyvyn vaje, väsyvyys tai muu vaikea sairaus estää kurssille osallistumisen.

Kuntoutustarpeen tulee olla todettu julkisessa terveydenhuollossa tai työterveyshuollossa tai yksityisessä terveydenhuollossa.

Kurssille osallistuu 8 kuntoutujaa.

3.2 Omainen tai läheinen

Kurssille osallistuu 8 omaista tai läheistä (jatkossa käytetään termiä läheinen) koko kurssin ajan. Läheinen asuu kotiympäristössä kuntoutujan kanssa ja hän on läsnä kuntoutujan arjen toiminnoissa päivittäin.

Läheisen osallistuminen tälle kurssille on välttämätöntä. Läheinen osallistuu kuntoutukseen hahmottaakseen kuntoutujan kokonaistilanteen, tuen tarpeen ja kyetäkseen edistämään kuntoutujan kuntoutumista. Kommunikaatiokurssin tarkoitus on tukea vuorovaikutuksen ja

kommunikaation sujuvuutta kuntoutujan ja läheisen kesken. Läheinen saa kurssilla tukea myös omaan jaksamiseensa ja hän ei osallistu kurssille kuntoutujan avustajana.

4 Kurssin rakenne

4.1 Avo- ja laitosmuotoiset kurssit

Kurssi toteutetaan avo- ja laitosmuotoisena kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan.

Kurssi sisältää

- 1 ennakkoyhteydenotto ennen ensimmäisen kuntoutusjakson alkua (luku 6.1 *Kuntoutukseen valmistautuminen*)
- kuntoutujan kuntoutusjaksot 5 + 5 + 5 vuorokautta
- kuntoutujan läheinen osallistuu kuntoutukseen 5 + 5 + 5 vuorikautta
- tarvittaessa yhteydenotto kuntoutujaan ja välitehtävien seuranta sekä toteutuminen jaksojen välillä (kela korvaa jokaisen jakson välissä 1 yhteydenoton)
- kuntoutusjaksojen jälkeen seurantayhteydenottoja 2–4 kertaa puolen vuoden aikana (luku 6.6 *Kuntoutumisen seuranta*).

Kurssin kokonaisuus (seuranta mukaan lukien) toteutetaan keskimäärin 12 kuukauden aikana ensimmäisen jakson toteutumisesta. Jaksojen väli on vähintään 2 kuukautta.

Kuntoutuksen ajoitus

Avo- ja laitosmuotoinen kurssi toteutetaan maanantain ja lauantain välisenä aikana. Lauantain kuntoutusohjelma vastaa sisällöltään ja kestoltaan muina arkipäivinä järjestettävää kuntoutusohjelmaa.

4.2 Kuntoutuspäivän pituus

Avo- ja laitosmuotoiselle kurssille osallistuvan **kuntoutujan** kuntoutuspäivä kestää enintään 8 tuntia. Siihen sisältyvät siirtymiset tiloista toiseen, ohjelman mukaiset tauot sekä lounas- ja välipalatauot. Kuntoutuksen osuuteen sisältyvät kuntoutujien tarvitsemat lepotauot. Työryhmän toteuttama kuntoutusohjelma kestää sekä avo- että laitosmuotoisessa kuntoutuksessa keskimäärin 5 tuntia/kuntoutuspäivä.

Läheisen kuntoutuspäivän ohjelmassa on myös työryhmän ohjaamaa kuntoutusta keskimäärin 5 tuntia. Tästä ohjelmasta keskimäärin 2 tuntia on läheisten erillistä ryhmämuotoista ohjelmaa, ja loppuosa voi toteutua siten, että läheinen osallistuu kuntoutujan kuntoutusohjelmaan. Näistä aikamääritteistä voi poiketa läheisten yksilöllisten tarpeiden mukaan. Läheisen yhteisen ohjelman suunnitelma ja toteutuminen dokumentoidaan kurssin kuntoutusohjelmaan. Läheisen osallistuminen kuntoutujan kuntoutusohjelmaan dokumentoidaan kuntoutujan yksilölliseen suunnitelmaan.

4.3 Haastattelujen, tapaamisten ja keskustelujen kestot

Kuntoutujan yksilölliset haastattelut, tapaamiset ja loppukeskustelut kestävät keskimäärin 60 minuuttia. Tämä aika voidaan jakaa pienemmiksi kokonaisuuksiksi kuntoutujan tarpeen

mukaan. Ryhmämuotoiset aloitus- ja loppukeskustelut kestävät keskimäärin 2 tuntia, joka voidaan jakaa pienemmiksi kokonaisuuksiksi kuntoutujien tarpeen mukaan. Tapaamisten ja haastattelujen tarkat aikamäärät ovat luvussa *6 Kurssin toteutus*.

Yksilöllisten haastattelujen lisäksi palveluntuottaja tarjoaa jokaiselle kuntoutujalle mahdollisuuden yksilölliseen tapaamiseen työryhmään kuuluvan jäsenen kanssa. Tapaaminen on kuntoutusohjelmasta ja perustuu hänen yksilölliseen tarpeeseensa. Tapaaminen sijoitetaan kuntoutusohjelmaan siten, että kuntoutujan osallistuminen muuhun kuntoutusohjelmaan häiriintyy mahdollisimman vähän. Palveluntuottaja varaa riittävät aika- ja henkilöstöresurssit yksilöllisiä tapaamisia varten.

Pienryhmätyöskentely

Kuntoutusta toteutetaan pienryhmätyöskentelynä silloin, kun työskentely on kuntoutujaryhmän tarpeista lähtevää. Kuntoutujien pienryhmätyöskentelyn avulla kommunikaatiokuntoutus mahdollistuu ja ryhmän vertaistuki vahvistaa kuntoutujien vuorovaikutusta.

5 Kuntoutuksen sisältö

5.1 Kuntoutuksen periaatteet

Hyvä kuntoutuskäytäntö on asiakas- ja perhelähtöistä sekä kuntoutujan arjen tarpeista lähtevää ja niitä tukevaa toimintaa. Lähtökohtana on, että ymmärretään kuntoutujan toimintakyvystä ja toiminnallisista näkökohdista lähtevät tarpeet ja tavoitteet sekä yhdistetään ne asiantuntijoiden näkemykseen. Kuntoutujan lähipiirin ohjaus kuuluu kuntoutukseen jokaisen kuntoutujan tarpeita vastaavalla ja kuntoutumista mahdollistavalla tavalla. (Ks. Yleisen osan luku *Hyvä kuntoutuskäytäntö*.)

Kuntoutuksen toteutuksessa otetaan huomioon aivoinfarktia ja ohimenevää aivoverenkiertohäiriötä (TIA) käsittelevän Käypä hoito –suosituksen linjaukset (www.kaypahoito.fi). Kommunikaatiokurssin palvelukuvaus on kuitenkin ensisijaisempi kuin Käypä hoito –suositus.

Palveluntuottaja huomioi ICF-viitekehyksen hyvässä kuntoutuskäytännössä (ks. Yleisen osan luku ICF Kelan kuntoutuksessa). Sen avulla työryhmän jäsenet, kuntoutujat ja läheiset hahmottavat kokonaisvaltaisesti kuntoutujan toimintakyvyn, sen muutokset ja niihin vaikuttavien tekijöiden vuorovaikutussuhteet. ICF-viitekehyksen avulla henkilöstö arvioi, millaisilla kuntoutustoimenpiteillä näihin tekijöihin voidaan vaikuttaa.

Tarkoituksena on, että kuntoutuja saa voimavaransa käyttöönsä ja että kuntoutuminen mahdollistaa työstä, opiskeluista tai muista toimista suoriutumisen mahdollisimman optimaalisella tavalla. Palveluntuottaja tekee tarvittaessa yhteistyötä kuntoutujan lähitoimijoiden kanssa. Kuntoutuksen tiedollisten ja taidollisten elementtien pitää liittyä kiinteästi kuntoutujan elämään asiakaslähtöisellä tavalla.

Kuntoutuksen periaatteisiin liittyy tavoitteellisuus, joka läpäisee koko kuntoutuksen, riippumatta kuntoutuksen kestosta. Tavoitteita ja niiden toteutumista tarkastellaan jaksoittain kuntoutuksessa myös jaksojen välillä ja seuraavan jakson alussa. Kuntoutuksen sisällön ja toteuttamisen painotus lähtee sekä ryhmän että yksilön tavoitteista. Henkilöstö huomioi kuntoutujien tarpeet ja yksilölliset tavoitteet, vaikka kuntoutus on pääosin ryhmämuotoista.

Kuntoutujan yksilölliset tavoitteet

Kuntoutujan yksilölliset tavoitteet kurssijaksolle perustuvat hoitavan tahon B-lääkärintlausuntoon tai vastaavaan lääketieteelliseen selvitykseen tai kuntoutujan kuntoutussuunnitelmaan (lomake KU 207).

Kuntoutujan yksilöllisten tavoitteiden asettamisessa toimintakykyä tarkastellaan laaja-alaisesti ICF-viitekehyksen mukaisesti. Kuntoutujaryhmän ja kuntoutujan tavoitteiden asettaminen kuvataan tarkemmin luvussa 6.3. *Aloitustakson toteutus*.

Kuntoutuksen henkilöstön yhteistyö kuntoutujan kanssa lisäävät ymmärrystä kuntoutujan elämäntilanteesta, yksilö- ja ympäristötekijöistä, voimavaroista sekä tarpeista. Henkilöstö huomioi nämä asiat suunnitellessaan kurssin yksilöllisten kuntoutujakohtaisten osuuksien sisältöä.

Kuntoutuksen sisältö tukee kuntoutujien tavoitteiden saavuttamista. palveluntuottaja toteuttaa kurssin ympäristössä, joka tukee kuntoutujien aktiivista harjoittelua ja toimintaa. Käytettävät harjoitteet tukevat kuntoutujien itsenäistä sekä läheisen kanssa yhdessä tehtävää kotiharjoittelua ja ovat jatkettavissa kotiympäristössä.

Ryhmätoiminta

Suurin osa kuntoutustoiminnasta toteutuu ryhmämuotoisena. Henkilöstö sopii ensimmäisellä tapaamiskerralla kuntoutujaryhmän kanssa ryhmätoimintaa ohjaavat säännöt sekä suunnittelee ryhmätyöskentelyn sisällön yhdessä kuntoutujien kanssa. Kuntoutujaryhmä työstää jatkossa yhdessä asettamia tavoitteita työryhmän jäsenten tuella käytäntöön liittyvien harjoittelujen ja vuorovaikutusta edistävien keskustelujen ja toiminnan avulla. Kuntoutujat toimivat osittain itsenäisesti ryhmänä ja tässä työskentelyssä heitä tukevat työryhmän jäsenet edistämällä ryhmän muutosprosessin vahvistumista.

Ryhmätyöskentelyssä työryhmän jäsenet käyttävät ryhmäytymistä tukevia ja ryhmän eri vaiheisiin soveltuvia menetelmiä. Henkilöstö suunnittelee kuntoutusohjelman sisällön ryhmän tarpeiden ja kykyjen mukaan niin, että kuntoutujien ryhmä kokee sen mielekkäänä ja itselleen soveltuvana. Aloitusvaiheessa kiinnitetään erityistä huomiota kuntoutujien ryhmäytymisen tukemiseen sekä jatkossa myös ryhmäytymisen vahvistamiseen. Kuntoutuksen lopussa työryhmän jäsenet käsittelevät yhdessä ryhmäläisten kanssa ryhmäprosessin päättymistä sekä sitä, miten kuntoutumisen jatkuminen varmistetaan kuntoutujien arjessa.

5.2 Kommunikaation vahvistaminen

Kommunikaatiokurssilla painottuvat vuorovaikutus ja kommunikaation vahvistaminen. Puhetta tukeviin kommunikaatioharjoitteisiin osallistuu kuntoutujan läheinen. Puheterapeutin intensiivinen ja yksilöllinen ohjaus kuntoutujalle ja läheiselle ovat keskeisenä, ryhmätoiminnan ohella. Yksilöllinen ohjaus kuntoutujalle toistuu päivittäin ja sen keskimääräinen kesto on 30–45 minuuttia. Ohjauksen yksilöllistä tarvetta määrittelevät kuntoutuja ja läheinen sekä ohjausta toteuttava terapeutti.

Kommunikaatiokuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan kommunikaation ja vuorovaikutuksen edistyminen sekä puheentuoton ja puheen sujuvuuden lisääntyminen. Kuntoutujan läheinen voi auttaa kuntoutujaa, antamalla hänelle mahdollisuuden kommunikoida ja löytää rauhassa vaihtoehtoisia tapoja kommunikoinnille. Työryhmän jäsenet motivoivat kuntoutujaa ja läheistä siirtämään kurssin aikana opittuja asioita osaksi heidän keskinäistä vuorovaikutustaan.

Työryhmän jäsenet käyttävät erilaisia puheen tuottoa tukevia menetelmiä ja kommunikointiohjelmia sekä harjoitteluohjelmia kuntoutujan vuorovaikutuksen mahdollistamiseen. Kuntoutuja omaksuu kuntoutujaryhmän tuella asioita ja oppii käyttämään ryhmässä korvaavia itseilmaisun keinoja. Näiden avulla hän rohkaistuu vuorovaikutustilanteissa ja oppii vaihtoehtoisia tapoja löytää korvaavia itseilmaisun keinoja.

5.3 Teemat

Kuntoutuksessa käytettävät teemat ovat valinnaisia. Henkilöstö, kuntoutajat ja läheiset valitsevat teemojen painotukset, jotka parhaiten soveltuvat kuntoutujien tavoitteisiin ja tarpeisiin. Henkilöstö auttaa teemojen avulla kuntoutujaa löytämään omat vahvuutensa ja voimavaransa. Henkilöstö toteuttaa valitut teemat käyttämällä erilaisia menetelmiä niin, että kuntoutus etenee tavoitteellisesti ja edistää kuntoutujien aktiivista osallistumista.

Tässä kuntoutuksessa palveluntuottajan henkilöstö käsittelee yhdessä kuntoutujien ja läheisten kanssa seuraavia valinnaisia teemoja.

Kommunikaatiokeinojen tukeminen ja parantaminen

Henkilöstö etsii kuntoutujan ja läheisen kanssa kommunikaatio-menetelmiä ja harjoitteita, jotka innostavat heitä arjen vuorovaikutuksen edistämiseen.

Arjessa toimiminen

Henkilöstö etsii yhteistyössä kuntoutujan ja läheisen kanssa tukikeinoja ja toimintatapoja arkeen.

Psykososiaalinen ohjaus ja neuvonta

Henkilöstö kartoittaa kuntoutuksen aikana kuntoutujan ja läheisen psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyviä asioita. Henkilöstö tukee kuntoutujaa määrittämään ja jäsentämään omia yksilöllisiä tavoitteitaan ja työskentelemään niiden suuntaisesti. Tarvittaessa henkilöstö auttaa kuntoutujaa järjestämään pidempikestoista psykososiaalista tukea omalta asuinpaikkakunnaltaan.

Osallisuuden lisääminen arjessa

Henkilöstö etsii kuntoutujan ja läheisen kanssa keinoja lisätä kuntoutujan osallisuutta arjen elinympäristössään. Tämä tapahtuu kannustamalla kuntoutujaa harrastusmahdollisuuksien ja sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäämiseen.

Tietoja ja ohjausta terveyteen liittyvistä asioista

Henkilöstö käsittelee kuntoutujan ja läheisen kanssa terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä aiheita.

Fyysinen aktivointi ja ohjaus

Henkilöstö etsii kuntoutujan ja läheisen kanssa sellaisia liikunnallisia menetelmiä tai toimintoja, jotka lisäävät kuntoutujan osallistumista, omatoimisuutta ja yhdessä tekemistä. Yhteistyössä henkilöstön kanssa kartoitetaan keinoja, joilla voidaan parantaa fyysistä kuntoa, liikkumistaitoa ja –valmiuksia, lisätä toimintamahdollisuuksia sekä löytää kuntoutujan oma ja läheisen yhteinen mieluisa liikunnallinen harrastus.

Muistin ja tiedonkäsittelytoimintojen ohjaus ja harjoittaminen

Henkilöstö työskentelee kuntoutujien kanssa, jotta heidän kognitiiviset taitonsa lisääntyvät ja he löytävät arkea tukevia toimintatapoja.

Ravitsemusohjaus

Henkilöstö, kuntoutujat ja läheiset tutustuvat yhdessä terveelliseen ruokavalioon.

Ravitsemusohjauksessa on hyvä ottaa huomioon uusin valtion ravitsemusneuvottelukunnan julkaisu: Suomalaiset ravitsemussuositukset (www.ravitsemusneuvottelukunta.fi).

Opiskelussa tai työelämässä suoriutuminen

Henkilöstö edistää työssä olevan tai työtä hakevan kuntoutujan suoriutumista ja pyrkii edistämään kuntoutujan työelämävalmiuksia.

Läheisen erillinen ohjelma

Henkilöstö keskustelee läheisen kanssa hänen elämäntilanteestaan. Yhdessä he etsivät keinoja, joilla läheinen voi tavoitteiden suuntaisesti tukea kuntoutujan arkea ja löytää itselleen voimavaroja. Työryhmän jäsenet suunnittelevat kurssiohjelman siten, että läheisten jaksamisen ja tuen tarpeet huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Läheisten erillisessä ohjelmassa painottuvat ohjaus kuntoutujan tukemiseen sekä kartoitus ja keskustelu läheisen jaksamisesta ja hyvinvoinnista.

5.4 Kuntoutuksen työmenetelmät ja -välineet

Henkilöstö käyttää kommunikaatiokurssin toteutuksessa monipuolisesti erilaisia kuntoutuksen työmenetelmiä. Toteutuksessa painottuvat erilaiset kuntoutujaryhmälle soveltuvat toiminnalliset menetelmät. Seuraavia menetelmiä on käytettävä tässä kuntoutuspalvelussa. Lisäksi palveluntuottaja voi käyttää muita kuntoutuksen työmenetelmiä.

Keskustelut

Kuntoutukseen sisältyy ohjattuja ryhmäkeskusteluja. Työryhmän jäsenet toteuttavat lyhyet keskustelujen alustukset kuntoutujaryhmän tarpeiden pohjalta, ja niissä annetaan tilaa vuorovaikutukselle sekä kuntoutujien ja läheisten kysymyksille. Ryhmäkeskusteluissa kuntoutujat jakavat kokemuksiaan ja oppivat toisiltaan. Työryhmän jäsenet kannustavat kuntoutujia siirtämään hyväksi havaitut kokemukset tai asiat omaan arkeensa. Ryhmäkeskustelujen toteutuksessa hyödynnetään toiminnallisuutta mahdollisuuksien mukaan.

Pienryhmätyöskentely

Pienryhmätyöskentelyä käytetään tilanteissa, jossa esimerkiksi kuntoutujien tarpeet, ikä-jakauma, kuntoutumisen tehostaminen ja eteneminen, valitun teeman käsittely tai opitun kertaaminen niin vaativat. Palveluntuottaja varaa riittävästi työntekijäresursseja pienryhmien suunnitteluun ja ohjaamiseen sekä tilanteiden läpikäymiseen. Työryhmän jäsenet kertovat kuntoutujille pienryhmien tarkoituksen, jotta he itse voivat mahdollisuuksien mukaan osallistua pienryhmätoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, mikä tehostaa kuntoutumista.

Toiminnalliset menetelmät

Kuntoutujat harjoittelevat ryhmissä mm. arjen tilanteisiin liittyvää kommunikointia erilaisin toiminnallisilla menetelmin. Näiden menetelmien avulla voidaan saada asioihin uusia näkökulmia ja käsitellä myös asioita, joista on vaikea puhua. Kuntoutujia rohkaistaan ilmaisemaan itseään.

Työryhmän jäsenet hyödyntävät erilaisia luontevia itseilmaisun keinoja kuntoutujien kanssa. Heillä on riittävät tiedot ja taidot käyttää kyseistä menetelmää. Palveluntuottaja huomioi tämän henkilöstön kokoonpanossa.

Työryhmän jäsenet liittävät kaikki toiminnalliset harjoitukset ja tehtävät kiinteästi ja ymmärrettävästi kuntoutuksen teemoihin. Lisäksi työryhmän jäsenet varaavat riittävästi aikaa harjoituksissa opittujen asioiden ja kokemusten käsittelyyn. Kuntoutusohjelma on kiireetön ja samalla vaihteleva kokonaisuus, joka ylläpitää osallistumismotivaatiota.

Verkostotyö

Verkostotyön tavoitteena on hyvä kuntoutus- ja hoitoketju sekä kuntoutuksen yhdistyminen kotipaikkakunnalla ja/tai terveydenhuollossa tapahtuviin toimenpiteisiin.

Verkostotyö käynnistyy kurssin alkuvaiheessa ja jatkuu koko kuntoutusprosessin ajan. Kuntoutuksen lopussa palveluntuottaja siirtää tiedon kuntoutujan määrittämälle verkostolle.

Henkilöstö voi olla kurssin aikana kuntoutujan luvalla yhteydessä kuntoutumisen kannalta tarpeelliseen yhteistyötahoon, jonka on mahdollista edistää ja tukea kuntoutumista.

Jos palveluntuottaja tekee kuntoutuspalautteeseen suosituksen mahdollisesta jatkokuntoutuksesta, palveluntuottaja on yhteydessä kuntoutujan omaan hoitotahoon ja varmistaa, että suositus on toteutettavissa.

Kuntoutuja ja läheinen selvittää (-vät) työryhmän tuella kotipaikkakuntansa yhteistyöverkoston, joka edistää ja tukee kuntoutumista.

Verkostoyhteistyön kehittymistä voidaan seurata verkostokartan avulla. Samalla varmistetaan yhdessä kuntoutujien kanssa, että kotipaikkakunnalla ja terveydenhuollossa on riittävä kuntoutujien yksilöllisen tarpeen mukainen verkosto kurssin aikana ja sen jälkeen.

Terveydenhuollolla on vastuu kuntoutustarpeiden havaitsemisesta sekä kuntoutumisen seurannasta ja tarvittavista jatkotoimista. Ehjään hoito- ja kuntoutuspolkuun kuuluu riittävä verkostoyhteistyö asiakkaan tarpeiden mukaisesti sekä hyvä tiedonkulku kaikkien kuntoutumista edistävään toimintaan osallistuvien kesken.

Välitehtävät

Välitehtävien tavoitteena on tukea kuntoutumisen jatkumista arjessa kuntoutusjaksolla laadittujen yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti. Kuntoutuja työstää jaksotetun kuntoutuksen väliaikana tavoitteitaan tehtävien avulla. Välitehtävät käydään läpi seuraavalla jaksolla. Välitehtävissä kuntoutujaa ja läheistä ohjaa välitehtävissä tehtävän antanut työryhmän jäsen tai omaohjaaja.

Välitehtävät suunnitellaan kuntoutujan ja läheisen kanssa yhteistyössä, ja he saavat niiden tekemisestä kirjalliset ohjeet. Välitehtävät tukevat yksilöllisten tavoitteiden saavuttamista.

5.5 Arviointi

Kuntoutumisen arviointi perustuu kokonaisvaltaiseen, tarkoituksenmukaiseen ja luotettavaan arviointiin. Erilaisia arviointimenetelmiä ovat kuntoutujan havainnointi, haastattelu ja mittaaminen sekä testaaminen. Näitä voidaan käyttää rinnakkain ja toisiaan täydentäen kuntoutujan toimintakyvyn ja tilanteen mukaan. Arviointia tehdään koko kurssin ajan. Ryhmätilanteiden arvioinneissa käytetään niihin soveltuvia menetelmiä.

Työryhmän jäsenet ja/tai omaohjaaja toimivat arvioijina, ja he käyttävät päteviä ja luotettavia arviointimenetelmiä. Erikoislääkäri tai työryhmän jäsen arvioi tarvittaessa, mitkä arviointimenetelmät eivät sovi tai eivät ole tarkoituksenmukaisia. Arvioijalla on riittävä koulutus ja hyvä kokemus kyseisen arviointimenetelmän käyttöön ja tulosten tulkintaan. Arvioinnissa otetaan huomioon terveys- ja turvallisuuskäsitteet sekä tarkoituksenmukaisuus- ja asiakaslähtöisyyskäsitteet.

Henkilöstö tekee arvioinnin yhdessä kuntoutujan kanssa, mikä on oleellinen osa asiakaslähtöistä kuntoutumisprosessia. Henkilöstö kertoo kuntoutujalle, miten ja miksi häntä arvioidaan kuntoutuksen eri vaiheissa. Kuntoutujan ja läheisen kanssa keskustellaan arviointimenetelmien perusteista, arviointituloksista ja tuloksissa tapahtuneista muutoksista. Kuntoutuja tietää, miten arviointitulokset vaikuttavat hänen kuntoutuksensa suunnitteluun, toteutukseen ja arjessa selviytymiseensä. Arviointi ja mittaustulokset käsitellään kuntoutujan ja läheisen kanssa kuntoutuksen aikana. Jos tuloksista ilmenee sellaisia oireita tai asioita, joita ei voida käsitellä kuntoutuksen aikana, kuntoutuja ohjataan hoitoon terveydenhuoltoon.

ICF-viitekehyksen mukaisesti kokonaisvaltaiseen arviointiin sisältyvät kuntoutujan toimintakyvyn ja osallisuuden sekä yksilö- ja ympäristötekijöiden eri osa-alueiden arviointi ja seuranta. Arvioinnissa otetaan huomioon kuntoutujan itse kokema toimintakyky sekä läheisen arvio tämän toimintakyvystä ja sen muutoksista.

Kaikkia arviointituloksia hyödynnetään kuntoutuksen suunnittelussa ja tavoitteiden asettamisessa. Kuntoutuksen loppuvaiheen arviointitulokset auttavat myös kuntoutujan jatkosuunnitelmien tekemistä. Terveydenhuollon kanssa sovitaan yhtenevistä menettelytavoista, jos terveydenhuolto käyttää samoja arviointimenetelmiä.

Suositteluvia ja arvioituja mittareita on koottu TOIMIA-mittaripankkiin (www.toimia.fi).

Pakolliset mittaus- ja arviointimenetelmät

Kuntoutuksen tavoitteet: GAS-menetelmä (Goal Attainment Scaling, Omat tavoitteeni -lomake, www.kela.fi/lomakkeet) (tavoitteiden toteutuminen kuntoutuksen lopussa).

COPE-indeksi (kuntoutujan läheiselle).

Vapaaehtoiset mittaus- ja arviointimenetelmät

Elämänlaatumittari: WHOQOL-BREF.

Palveluntuottaja voi käyttää kohderyhmälle soveltuvia vapaaehtoisia mittaus- ja arviointimenetelmiä kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan.

6 Kurssin toteutus

6.1 Kuntoutukseen valmistautuminen

Kun palveluntuottaja on saanut kuntoutuspäätöksen, se lähettää kuntoutujalle kutsukirjeen ja ennakkokyselylomakkeen palvelukuvauksen yleisessä osassa annettujen ohjeiden mukaisesti (ks. palvelukuvauksen yleinen osa, luku Kuntoutusta edeltävät toimenpiteet). Palveluntuottaja kysyy ennakkokyselyssä kuntoutujan alustavia tavoitteita kurssille. Nämä tavoitteet ohjaavat kuntoutuksen sisällön suunnittelua. Samassa yhteydessä palveluntuottaja lähettää kuntoutujalle kattavan ennakkoinformaation kurssista ja ilmoittaa ennakkoyhteydenotosta.

Jokaiselle kuntoutujalle valitaan alustavasti omaohjaaja. Työryhmä tutustuu alustavasti kuntoutujien asiakirjoihin, suunnittelee teemojen valintaa, kuntoutuksen aikatauluja ja henkilöstöresursseja. Työryhmä ennakoi kuntoutujien toimintakykyä asiakirjojen perusteella ja valmistelee tarvittavat pienryhmät jo ennen kuntoutuksen alkamista. Pienryhmien kokoonpanoa muutetaan joustavasti, kun työryhmä on kartoittanut kuntoutujien tarpeet.

Ennakkoyhteydenotto

Palveluntuottaja ilmoittaa kuntoutujalle ennakkoyhteydenotosta kutsukirjeessä.

Ennen kuntoutuksen alkamista nimetty omaohjaaja tai työryhmän jäsen ottaa kuntoutujaan ja/tai läheiseen yhteyttä puhelimitse tai videopuhelulla. Yhteydenoton tarkoituksena on, että omaohjaaja luo kuntoutujaan vuorovaikutussuhteen sekä antaa kuntoutujalle tietoa kuntoutuksesta ja sen toteutumisesta. Kuntoutujalla on mahdollisuus tarkentaa omilla kysymyksillään hänelle epäselviä asioita, jotka liittyvät kuntoutuksen toteutukseen. Omaohjaajalla on samalla mahdollisuus tarkistaa kuntoutujalta asioita, jotka voivat vaikuttaa kuntoutuksen toteutukseen.

6.2 Avustaminen ja vapaa-ajan ohjelma kuntoutusta edeltävänä päivänä

Jos kuntoutuja tulee kuntoutuslaitokseen kurssia edeltävänä päivänä esimerkiksi hankalien kulkuyhteyksien vuoksi ja tarvitsee avustajaa päivittäisissä henkilökohtaisissa toiminnoissaan, palveluntuottaja järjestää avustavaa henkilökuntaa kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

6.3 Aloitusjakson toteutus

Kuntoutujan aiemmin alkanut kuntoutuminen vahvistuu aloitusjaksolla ja jatkuu kurssin jaksojen välillä välitehtävien avulla. Kommunikaatiokuntoutus käynnistetään aloitusjaksolla heti yksilötapaamisten jälkeen.

Kurssin alussa kuntoutujat ja läheiset saavat palveluntuottajalta alkuinformaation palvelukuvauksen yleisessä osassa annettujen ohjeiden mukaisesti. (Ks. palvelukuvauksen yleinen osa, luku Kuntoutuksen alku- ja päätösvaihe.)

Kurssin ensimmäinen päivä käytetään ryhmän muodostamiseen. Tämä vaihe sisältää tutustumisen, kokemusten jakamisen ja yhteisten tavoitteiden kartoittamisen sekä aloituskesustelun. Työryhmän jäsen ohjaa aloituskesustelua.

Ensimmäisen päivän aikana kuntoutujat ja läheiset tutustuvat henkilöstön tukemana ryhmänä omien tavoitteidensa laadintaan. Kuntoutujan yksilöllisiä tavoitteita työstetään vasta seuraavina kurssipäivinä yksilöllisissä tapaamisissa. Tavoitteiden laatiminen GAS-menetelmällä liitetään luontevaksi osaksi kurssin toteutusta siten, että lomakkeessa asetettuja tavoitteita arvioidaan yksilötapaamisissa tai ryhmätilanteissa säännöllisesti. Tarvittaessa tavoitteita muokataan tilanteiden mukaan. Tavoitteiden asettaminen ja arvioiminen tulevat siten osaksi kurssin toteutusta.

Henkilöstö toteuttaa jakson kuntoutusohjelman sovittujen teemojen mukaisesti.

Yksilölliset haastattelut ja tavoitteiden asettaminen

Henkilöstö varaa kuntoutujille, läheisille ja työryhmälle riittävästi aikaa kuntoutujien tavoitteiden, kuntoutuksen sisällön ja kokonaistilanteen arvioimista varten. Kokonaistilanne arvioidaan yhdessä kuntoutujan ja kuntoutuksen kannalta keskeisten työntekijöiden kesken.

Arviointien (haastattelut, tutkimukset, mittaukset) pohjalta henkilöstö määrittelee yhdessä kuntoutujan ja läheisen kanssa kuntoutujan konkreettiset kuntoutustavoitteet. Kuntoutuja, läheinen ja työryhmän jäsen tai jäsenet kirjaavat konkreettiset tavoitteet GAS-menetelmän avulla (www.kela.fi/gas-menetelma). Tavoitekeskustelut lisäävät eri osapuolten näkemystä kuntoutujan tarpeista ja kuntoutuksen erilaisista mahdollisuuksista juuri hänen tilanteessaan.

Ensimmäisenä tai toisena kurssipäivänä

- Neurologian erikoislääkäri haastattelee ja tutkii kuntoutujan sekä arvioi hänen kokonaistilannettaan. Tapaamiseen varataan keskimäärin 45 minuuttia.
- Puheterapeutti haastattelee kuntoutujan ja läheisen yhdessä ja tekee suunnitelman kommunikaation edistämiseen.

Aloituskurssin aikana:

- Omaohjaaja haastattelee ja arvioi kuntoutujan suoriutumista yhteisessä tapaamisessa läheisen kanssa.

Puheterapeutti tai omaohjaaja laatii 1–3 tavoitetta yhdessä kuntoutujan ja läheisen kanssa haastattelujen yhteydessä tai mahdollisimman pian niiden jälkeen.

Henkilöstö suunnittelee kuntoutusohjelman niin, että yksilölliset haastattelut vaikuttavat mahdollisimman vähän ryhmäytymiseen ja ryhmätyöskentelyyn. Kuntoutusohjelmassa voi olla esimerkiksi sellaista työskentelyä, jonka kuntoutuja voi keskeyttää ja jota hän voi jatkaa niin, ettei se vaikuta merkittävästi ryhmän yhteiseen työskentelyyn.

Kaikki kuntoutuksen toteutukseen osallistuvat työntekijät toimivat omassa työssään samojen asetettujen tavoitteiden suuntaisesti. Kuntoutuksen alussa laadittuja tavoitteita tarkennetaan kurssin aikana, ja niiden etenemistä ja muutoksia arvioidaan yhdessä kuntoutujan kanssa.

Kuntoutuja, läheinen tai työryhmän jäsen kirjaa kuntoutujan tavoitteet Omat tavoitteeni -lomakkeelle. Henkilöstö tukee kuntoutujaa seuraamaan tavoitteiden toteutumista aktiivisesti. Vastuuhenkilöt, tavoitteet ja toimenpiteet kuvataan konkreettisesti ja kirjataan selkeästi kuntoutujan asiakirjoihin. Omat tavoitteeni -lomake laitetaan liitteeksi kuntoutuspalautteeseen ja muut arviointitulokset kuvataan kuntoutuspalautteessa (ks. palvelukuvauksen Yleinen osa luku Kuntoutuspalaute). Henkilöstö voi antaa kuntoutujalle kopion lomakkeesta.

Kuntoutuksen aikana, yksilökeskusteluissa tai -tapaamisissa, henkilöstö miettii yhdessä kuntoutujan kanssa, kuinka kuntoutuksen aikana omaksutut hyvät käytännöt siirtyvät osaksi omaa arjen toimintaa. Kuntoutujalta kysytään ehdotuksia aikataulusta ja menetelmästä eli siitä, kuinka palveluntuottajan henkilöstö voi tukea kuntoutuksen jälkeen tapahtuvaa seurantaa. Keskusteluissa tai tapaamisissa sovitaan seurannan menettelyistä kuntoutujan kanssa. Kuntoutumisen seuranta toteutetaan yksilöllisesti luvun 6.6 mukaisesti.

Ryhmän tavoitteet

Kuntoutujaryhmässä työskennellään yhteisten ja kuntoutujien yksilöllisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ryhmän tavoitteet muodostuvat kuntoutujien tarpeiden mukaisesti. Ryhmätoiminnan sisällöt määrittyvät kurssikohtaisesti tässä palvelukuvauksessa määritellyjen teemojen avulla.

Kuntoutujat ja 2 työryhmän jäsentä keskustelevat kurssijakson alussa ryhmässä kuntoutuksen tavoitteista ja kuntoutusohjelmasta. Ryhmän tavoitteet kootaan yhteisen keskustelun pohjalta. Ryhmän yhteiset tavoitteet täydentävät ennakolta laadittua kuntoutusohjelmaa yksilöllisten tavoitteiden lisäksi. Läheiset ovat tarpeen mukaan mukana ryhmämuotoisessa keskustelussa.

Työryhmän jäsen kokoaa aloitusjaksolla erillisiä läheisten keskusteluryhmiä. Näiden tavoitteena on tukea läheisten jaksamista muuttuneessa tilanteessa ja antaa valmiuksia läheiselle kuntoutujan kuntoutumisen tukemiseen. Läheisten ryhmä laatii kurssijaksoille omat tavoitteensa, jotta he kokevat kurssille osallistumisen mielekkäänä.

Jos ryhmätapaamisista ovat vastuussa eri työntekijät, he huolehtivat keskinäisestä tiedonvaihdosta ja suunnittelusta siten, että työskentely ja ryhmäprosessi etenevät tapaamisesta toiseen kuntoutujien kannalta luontevasti.

Kuntoutuksenaikana, ryhmäkeskusteluissa tai -tapaamisissa, henkilöstö miettii yhdessä kuntoutujien kanssa, kuinka kuntoutuksen aikana omaksutut hyvät käytännöt siirtyvät osaksi omaa arjen toimintaa. Ryhmäkeskusteluissa henkilöstö kannustaa ryhmää jatkamaan kuntoutuksen aikana alkanutta vertaistoimintaa ja pohtii kuntoutujien kanssa keinoja, joiden avulla he voivat pitää keskinäistä yhteyttä. Kuntoutuksen päättymisen jälkeen palveluntuottajan rooli päättyy ja kuntoutujat jatkavat itsenäisesti yhteydenpitoa.

Kuntoutusohjelma ja yksilöllinen suunnitelma

Kuntoutuksen ohjelman suunnittelussa henkilöstö huomioi yksilöllisten ja ryhmäosuuksien jaksotuksen kommunikaatiokuntoutuksen toteutuksessa. Kuntoutuksen toteutus on joustavaa ja siinä huomioidaan kuntoutujien yksilölliset ja toiminnalliset eroavuudet. Työryhmän jäsenet muuttavat tarvittaessa kuntoutusohjelmaa kuntoutujien tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti.

Henkilöstö laatii kurssin alussa kuntoutujaryhmälle ja läheisille kirjallisen kuntoutusohjelman, joka sisältää esimerkiksi kurssin aikataulun. Kuntoutusohjelmaa tarkennetaan kurssin aikana osallistujien tarpeiden ja tavoitteiden mukaiseksi.

Henkilöstö laatii lisäksi kurssin alussa kuntoutujalle yksilöllisen suunnitelman, jossa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon henkilökohtaiset tavoitteet. Suunnitelma sisältää yhteistä kuntoutusohjelmaa täydentävän, kuntoutujan tavoitteiden mukaisen yksilöllisen ohjelman, tarvittavat toimenpiteet sekä kunkin aihealueen vastuuhenkilöt. Yksilöllistä suunnitelmaa täydennetään tarpeen mukaan yksilöohjauksella. Suunnitelman pitää kattaa myös kurssijaksojen välinen aika välitehtävineen ja yhteydenpitosuunnitelmineen.

Loppukeskustelu

2 työryhmän jäsentä ja kuntoutujat pitävät aloitusjakson lopussa yhdessä ryhmämuotoisen loppukeskustelun. Siinä tehdään lyhyt tilannearvio kuluneesta jaksosta, arvioidaan mahdolliset kuntoutusohjelman muutostarpeet ja annetaan jatko-ohjeet seuraavalle jaksolle. Läheiset ovat tarpeen mukaan mukana ryhmämuotoisessa loppukeskustelussa.

Lisäksi kuntoutuja ja läheinen arvioivat työryhmän jäsenen kanssa yksilöllisessä keskustelussa, joka kestää keskimäärin 30 minuuttia, kurssille asettamia tavoitteita. Muutokset kirjataan Omat tavoitteeni -lomakkeelle. Lisäksi pohditaan tavoitteita ja sisältöjä seuraavalle jaksolle sekä suunnitellaan väliajan yhteydenpito kuntoutujan ja läheisen kanssa.

6.4 Keskimmäisen jakson toteutus

Jakson alussa henkilöstö arvioi kuntoutujan kanssa väliajalla tapahtunutta kuntoutumista. Kuntoutujan kanssa tarkistetaan hänelle edellisellä jaksolla asetettujen välitavoitteiden ja tehtävien toteutuminen sekä käydään läpi hänen kurssisuunnitelmaansa, johon on kirjattu kuntoutujan ohjelman lisäksi ryhmämuotoisen ohjelman suunnitelma. Tavoitteena on näin tukea kuntoutujan kuntoutumisen jatkumista sekä kurssin aikana, että sen jälkeen.

Henkilöstö toteuttaa jakson kuntoutusohjelman ja sovittujen teemojen mukaisesti.

Yksilölliset haastattelut ja tapaamiset

Keskimmäisen jakson aikana:

- Puheterapeutti haastattelee kuntoutujan ja läheisen yhdessä.

Arvioinnin perusteella puheterapeutti voi ohjata kuntoutujan työryhmän erikoislääkärin tutkittavaksi.

Loppukeskustelu

Keskimmäisen jakson lopussa 2 työryhmän jäsentä tekee kuntoutujien kanssa ryhmässä lyhyen tilannearvion kuluneesta jaksosta. He arvioivat mahdolliset ohjelman muutostarpeet ja jatkotoimenpiteet viimeiselle jaksolle. Läheiset ovat tarpeen mukaan mukana ryhmämuotoisessa loppukeskustelussa.

Kuntoutuja arvioi omien tavoitteidensa saavuttamista omaohjaajan kanssa ja lisää mahdolliset uudet tavoitteet tai täsmentää aikaisempia sekä kirjaa tulokset Omat tavoitteeni – lomakkeelle. Samalla he suunnittelevat välitavoitteet ja yhteydenpidon väliajalle yhdessä kuntoutujan ja läheisen kanssa.

6.5 Päätösjakson toteutus

Henkilöstö toteuttaa jakson kuntoutusohjelman sovittujen teemojen mukaisesti.

Kurssin päätösvaiheessa käsitellään ryhmäprosessin päättymistä. Henkilöstö, kuntoutujat ja läheiset kokoavat keskustellen yhteen kuntoutujaryhmän alussa laatimat tavoitteet ja niiden toteutumisen. Keskusteluissa jaetaan kokemuksia ryhmässä opituista asioista ja ryhmän tuella saavutetusta kuntoutumisesta. Samalla suunnitellaan kuntoutumisen jatkumista arjessa.

Yksilölliset haastattelut ja tapaamiset

Päätösajaksolla henkilöstö keskustelee kuntoutujan ja läheisen kanssa kuntoutumisen etenemisestä ja siitä, miten kuntoutuja on saavuttanut asettamansa tavoitteet. Tavoitteen saavuttamisen tilanne merkitään Omat tavoitteeni -lomakkeelle. Henkilöstö ja kuntoutuja pohtivat mahdollisia tarvittavia kuntoutustoimenpiteitä, joita voidaan päätösajaksen aikana toteuttaa. Lisäksi henkilöstö ja kuntoutuja käyvät läpi kuntoutuspalautteeseen kirjattavat asiat.

Päätösajaksen aikana:

- Puheterapeutti tapaa kuntoutujan ja läheisen ennen kommunikaatiokuntoutuksen alkua ja arvioi hänen terveydentilansa sekä mahdolliset muut kuntoutuksen toteutukseen vaikuttavat muutokset. Samalla puheterapeutti arvioi arjessa selviytymistä yhdessä kuntoutujan sekä omaisen kanssa ja välitehtävien toteutumisen sekä niiden kommunikaation edistämiseen. Kommunikaatiokuntoutuksen ohjelmaa muutetaan tarpeen mukaan.

Loppukeskustelu

Kurssin päätösajaksolla omaohjaaja pitää kuntoutujan ja läheisen kanssa yksilöllisen loppukeskustelun, joka kestää keskimäärin 30 minuuttia. Siinä arvioidaan kurssin toteutumista, varmistetaan tarvittavien kirjallisten ohjeiden saaminen ja kuntoutujan tukiverkoston olemassaolo. Samalla kuntoutuja arvioi omaohjaajan kanssa asetettujen yksilöllisten tavoitteiden edistymisen ja jatkosuunnitelmat, joilla varmistetaan kuntoutusprosessin jatkuminen. Kuntoutumisen jatkon turvaamiseksi henkilöstö on kuntoutujan luvalla yhteydessä niihin tahoihin, joita tarvitaan jatkosuunnitelmien toteutumiseksi. Yksilöllisessä loppukeskustelussa kerrataan yhdessä kuntoutujan ja omaisen kanssa kuntoutumisen seurannasta sovitut menettelyt.

Kurssin päätösajaksolla 2 työryhmän jäsentä pitävät kuntoutujien kanssa ryhmämuotoisen loppukeskustelun. Kuntoutujat arvioivat työntekijöiden kanssa kurssille yhteisesti asetettujen tavoitteiden edistymisen ja jatkosuunnitelmat, joilla varmistetaan kuntoutusprosessin jatkuminen. Samalla suunnitellaan kuntoutumisen jatkumista arjessa ja ryhmäläisten itsenäinen yhteydenpito kurssin jälkeen. Läheiset ovat tarpeen mukaan mukana ryhmämuotoisessa loppukeskustelussa.

6.6 Kuntoutumisen seuranta

Kuntoutumisen seuranta toteutuu osana kuntoutuskokonaisuutta. Työryhmän jäsenen tai omaohjaajan yhteydenotot kuntoutujaan varsinaisen kuntoutuksen päättymisen jälkeen on pakollinen osa kuntoutusohjelmaa.

Kuntoutumisen jatkuminen ja kuntoutujan toimintakyvyn ylläpitäminen edellyttävät säännöllisen seurannan ja tuen jatkumista. Siten kuntoutujan sitoutuminen itsenäiseen harjoitteluun ja toiminnan muutoksiin sekä luottamus omiin voimavaroihin pysyy vahvana ja toteutuu.

Viimeisen kurssijakson päättymisen jälkeen omaohjaaja tai työryhmän jäsen ottaa yhteyttä kuntoutujaan ja/tai läheiseen kuntoutujan yksilöllisen tarpeensa mukaan. Yhteydenottoja on 2 - 4 kertaa puolen vuoden aikana. Yhteydenotot toteutetaan kuntoutujalle ja/tai läheiselle parhaiten sopivalla tavalla (puhelu tai videopuhelu). Yhteydenoton tarkoituksena on kannustaa kuntoutujaa ottamaan kuntoutumisen hyvät käytännöt osaksi omaa arjen toimintaa. Omaohjaaja

tai työryhmän jäsen sopii kuntoutujan kanssa yksilöllisen seurannan ja sen käytännön toteutuksen.

Kurssijakson jälkeen kuntoutumisen seurannan tavoitteena on varmistaa, että kuntoutuminen jatkuu kuntoutuksen jälkeen.

7 Henkilöstö¹

Palveluntuottaja nimeää yksittäisen kurssin henkilöstön, kun kurssin kuntoutujapaikat ovat täyttyneet tai viimeistään 1 kuukautta ennen kurssin alkamista. Kuntoutuksen aikana, kuntoutujien tarpeiden mukaan, on mahdollista vaihtaa valinnaisia työryhmän jäseniä.

7.1 Työryhmä

Kelan järjestämä kuntoutus on moniammatillista. Tämän vuoksi kurssista vastaa moniammatillinen työryhmä, joka vastaa kuntoutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta sekä kuntoutusprosessin menetelmistä, ajoituksesta ja kestosta. Työryhmään kuuluu yhteensä 7–9 jäsentä. Määrä sisältää pakolliset sekä valinnaiset työryhmän jäsenet kuntoutujien tarpeiden mukaisesti.

Pakolliset työryhmän jäsenet ja kuntoutujien tarpeen mukaan valitut työryhmän jäsenet pitävät kurssijaksoilla henkilöstön kokouksia. Niissä käydään läpi kurssin ja kuntoutujien tilannetta ja heidän kuntoutustavoitteita sekä tavoitteiden toteutumista ja kuntoutusmenetelmien toimivuutta. Kokouksissa esiin tulevat, kuntoutujaa koskevat asiat dokumentoidaan kuntoutujakohtaisesti hänen asiakirjoihinsa.

Pakolliset työryhmän jäsenet

Työryhmään kuuluvat pakollisena seuraavat työryhmän jäsenet, jotka ovat eri henkilöitä:

- neurologian erikoislääkäri, jonka osuus kurssin toteutuksesta on vähintään 10 tuntia
- 2 puheterapeuttia
- sairaanhoitaja (AMK) tai terveydenhoitaja (AMK)
- fysioterapeutti (AMK).

Erikoislääkärillä on vähintään 3 vuoden kokemus aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden tai muuta neurologista sairautta sairastavien aikuisten kuntoutuksesta tai hoidosta. Tämä kokemus on hankittu viimeisten 10 vuoden aikana. Erikoistumisaikana hankittu kokemus otetaan huomioon.

Pakollisen työryhmän 2 muulta jäseneltä edellytetään seuraava työkokemus:

Työryhmän kahdella jäsenellä on kokemusta viimeisten 10 vuoden aikana vähintään 1 500 tuntia aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden aikuisten kuntoutus- ja/tai hoitotyötä. Tuntien määrittelyn pohjana käytetty yleistyöaika on 38,25 tuntia/viikko ja se vastaa noin 10 kuukauden täysipäiväistä työskentelyä.

---

¹ Henkilöstön käsitelmäärittely ja pätevyysvaatimukset ovat palvelukuvauksen yleisessä osassa (Liite 1 Ammatti- ja tehtävänimikkeet).

Kokemukseksi hyväksytään työryhmän kyseisen ammattihenkilön palvelukuvauksen yleisessä osassa liitteessä 1 (Ammatti- ja tehtävänimikkeet) edellytetyn koulutuksen ja pätevyyden jälkeinen työkokemus.

Vähintään yhdellä muulla työryhmän jäsenellä kuin lääkärillä on vähintään 200 tuntia kokemusta aikuisten ryhmien ohjaamisesta viimeisten 10 vuoden ajalta. Tunteihin lasketaan käytännössä asiakkaiden kanssa tehty ryhmän ohjaamistyö.

Valinnaiset työryhmän jäsenet

Palveluntuottajalla on lisäksi käytettävissä kaikki seuraavat 4 valinnaista työryhmän jäsentä:

- psykologi tai neuropsykologi
- ravitsemusterapeutti
- sosiaalityöntekijä tai sosionomi (AMK) tai kuntoutuksen ohjaaja (AMK) tai yhteiskuntatieteiden maisteri (pääaine kuntoutustiede)
- toimintaterapeutti (AMK).

Näistä neljästä valinnaisesta työryhmän jäsenestä käytetään kurssilla kuntoutujien yksilöllisen tarpeen mukaan 2–4 valinnaista jäsentä.

Muut valinnaiset työryhmän jäsenet

Lisäksi muina työryhmän jäseninä kuntoutuksen ja vapaa-ajan ohjelman toteutukseen voi osallistua vähintään ammatillisen tutkinnon suorittaneita oman ammattialansa tehtävissä toimivia henkilöitä. Heidän osallistuminen kuntoutuksen toteutukseen perustuu kuntoutujien tarpeiden ja tavoitteiden mukaiseen tarpeellisuusarvioon.

Kokonaistuntimäärän jakautuminen

Yksilö- ja ryhmätuntien kokonaistuntimäärästä toteutetaan seuraavasti:

- pakolliset työryhmän jäsenet 60-70 %
- valinnaiset työryhmän jäsenet 30-40 % (pois lukien muut valinnaiset työryhmän jäsenet).

Omaohjaaja

Jokaisella kuntoutujalla on nimetty omaohjaaja, jonka kanssa työskentely muodostaa kuntoutumisprosessin ytimen. Omaohjaajina voivat toimia sekä pakolliset että valinnaiset työryhmän jäsenet. Omaohjaaja tukee kuntoutujan omien tavoitteiden ja tarpeiden löytämistä, niiden jäsentämistä sekä työskentelyä niiden mukaisesti koko kuntoutusprosessin ajan.

Erikoislääkärin tehtävät

Erikoislääkäri on yksi työryhmän jäsenistä. Lääkäri arvioi aloitusjaksolla kuntoutujan toimintakykyä ja tavoitteita. Lääkäri varmistaa, että yksilöllisesti suunniteltu kuntoutusohjelma soveltuu kuntoutujalle ja ettei tällä ole terveydentilaa akuutisti heikentävää ja siten kuntoutusta estävää tai haittaavaa sairautta. Lääkäri selvittää haastattelussaan kuntoutujan tiedontarpeen, joka liittyy tämän perussairauteen. Lääkäri pitää kurssilla myös kyseiseen sairauteen liittyviä alustuksia, jotka jatkuvat aiheeseen liittyvillä keskusteluilla. Alustukseen ja keskusteluun voi osallistua myös toinen työryhmän jäsen.

7.2 Palveluvastaava

AVH-kursseilla on palveluvastaava, joka toimii kaikkien palveluntuottajan toteuttamien AVH-kurssien nimettynä yhteyshenkilönä ja koordinoijana.

Palveluvastaava on terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on Valviran myöntämä oikeus harjoittaa ammattiaan laillistettuna ammattihenkilönä ja hänellä on ymmärrys kyseessä olevan sairausryhmän erityistarpeista.

Palveluvastaavalla on kurssien organisointi- ja koordinoituvastuu. Lisäksi hän huolehtii siitä, että kuntoutuspalvelujen sisällöt sekä palveluntuottajan sisäiset käytännöt ovat yhteneväiset. Palveluvastaava varmistaa, että henkilöstö ymmärtää kuntoutujaryhmän erityistarpeet, tarvittaessa ohjaa henkilöstöä ottamaan ne huomioon sekä arvioi henkilöstön sisäisen ja ulkoisen koulutuksen tarvetta.

Palveluvastaavan tehtävät

Palveluvastaava vastaa kuntoutuksen palvelukokonaisuudesta ja sen tasalaatuisuudesta huomioimalla kuntoutujien sairauden vaatimat erityistarpeet.

Palveluvastaava

- huolehtii kuntoutusohjelman toimivuudesta sekä aikataulujen yhteensopivuudesta, sujuvuudesta ja joustavuudesta
- varmistaa kuntoutuksen alussa, että kuntoutujaryhmä saa kaiken tarvittavan tiedon
- on kuntoutujaryhmän saavutettavissa ja käytettävissä kuntoutuksen ajan
- huolehtii kuntoutujien tarvitsemien erityisruokavalioiden saatavuudesta ja tarjoilun toimivuudesta
- varmistaa kuntoutuksen aikana tarvittavan sairaanhoidon ja sujuvan yhteistyön toteutumisen paikallisten toimijoiden kanssa
- varmistaa kuntoutujaryhmälle ja läheisille sopivien tilojen (esim. ruokailutilojen ja ryhmätyötilojen) toimivuuden ja riittävyyden
- suunnittelee ja kehittää toimintaa kuntoutujaryhmälle sopivaksi mm. esitietolomakkeilta saadun tiedon ja asiakaspalautteiden pohjalta
- vastaa asiakaspalautteiden käsittelystä ja välittää ne johdolle tiedoksi ja tarvittavia toimenpiteitä varten.

Palveluvastaava ei kuulu palveluntuottajan organisaatiossa ylempään johtoportaan. Hänellä on edellytykset hoitaa tehtävät tavoitteiden mukaisesti. Palveluntuottaja huolehtii, että palveluvastaavalla on pätevä sijainen. Palveluvastaavan tunteja ei lasketa luvun 7.4 *Henkilöstöresursseihin*.

7.3 Avustava henkilöstö

Kurssilla on avustavaa henkilöstöä, jolla on vähintään toisen asteen sosiaali- ja terveydenhuollon tai humanistisen ja kasvatustieteiden ammattillinen tutkinto. Näitä ovat esimerkiksi lähihoitaja tai vapaa-ajan ohjaaja.

Kurssin avustava henkilöstö tukee, avustaa ja ohjaa kuntoutujaa päivittäisissä toiminnoissa hänen yksilöllisten tavoitteidensa mukaisesti. Avustamisen ja ohjauksen periaatteena on edistää kuntoutujan yksilöllisiä kuntoutustavoitteita.

Avustava henkilöstö toimii kuntoutujan avustajina ohjatusti ja hänen kuntoutustavoitteidensa mukaisesti.

7.4 Henkilöstöresurssit

Palveluntuottaja varmistaa, että sillä on riittävät henkilöstöresurssit kuntoutuksen palvelunkuvauksen mukaiseen kuntoutuksen toteuttamiseen. Henkilöstöresurssitarvetta laskiessaan palveluntuottaja kiinnittää erityistä huomiota seuraaviin kohtiin:

- luku 4: kurssin kesto, kuntoutuspäivän pituus (kuntoutuja ja läheiset), haastattelujen, tapaamisten ja keskustelujen kestot sekä pienryhmätyöskentely
- luku 5: Kommunikaation vahvistaminen (kohta 5.2)
- luku 6: kuntoutukseen valmistautuminen (kohta 6.1), yksilölliset haastattelut ja tapaamiset (kohdat 6.3 – 6.5) sekä kuntoutumisen seuranta (kohta 6.6).
- Palveluntuottajalle korvataan erikseen kuntoutusta edeltävät yhteydenotot (1/kuntoutuja), jaksojen väliset yhteydenotot ja kuntoutumisen seurantayhteydenotot.
- luku 7: henkilöstön määrää ja osaamista koskevat vaatimukset.

8 Palveluntuottajan kokemus

Palveluntuottajalle on kertynyt kokemusta* alla kuvatun kuntoutuksen toteuttamisesta viimeisen 6 vuoden sisällä vähintään 2 vuoden ajalta:

- kuntoutujille on toteutettu neurologisen sairauden tai vamman kuntoutusta
- kuntoutus on ollut moniammatillista kuntoutusta (kuntoutusta on toteuttanut vähintään 4 eri ammattiryhmän henkilöä)
- kuntoutujat ovat osallistuneet ryhmässä toteutettuun kuntoutukseen.

* Tämä kokemus on kertynyt seuraavista moniammatillisesti toteutetuista kuntoutuksista: Kelan vaativa lääkinällinen kuntoutus (lukuun ottamatta terapiota) ja/tai harkinnanvarainen lääkinällinen kuntoutus tai vastaava muun maksajatahon toteuttama kuntoutus. Muina maksajatahoina voidaan ottaa huomioon esim. terveydenhuolto ja vakuutusyhtiöt.

8.1 Referenssi

Palveluntuottaja ilmoittaa tarjoutua antaessaan esimerkin (referenssin) viimeisen 2 vuoden aikana toteutuneesta kuntoutuksesta:

Kuntoutujille on toteutettu aivoverenkiertohäiriön sairastaneiden kuntoutusta, joka on täyttänyt kaikki alla olevat määrittelyt.

- ainakin osalla näistä kuntoutujista on ollut huomattavia toimintakyvyn rajoitteita

- ainakin osalla näistä kuntoutujista kuntoutumisen tarve on liittynyt opiskelussa tai työssä jatkamiseen tai sinne palaamiseen
- kuntoutus on toteutettu moniammatillisesti ja toteutuksessa on ollut mukana vähintään 4 eri ammattiryhmän henkilöä
- kuntoutusta toteuttaneessa työryhmässä on ollut neurologian erikoislääkäri.

Yllä mainittua kuntoutusta on toteutettu yksilökuntoutuksena määrällisesti yhteensä vähintään 20 kuntoutujalle tai kuntoutusta on toteutettu yhteensä vähintään 3 kurssia.

9 Kuntoutustilat

Palveluntuottajalla on laitousyksikkö, jossa on palvelukuvauksen yleisessä osassa laitousyksikölle määriteltyjen tilojen lisäksi turvalliset ja esteettömät allastilat, kuntosali ja liikuntasali sekä 2 puheterapiatilaa ja 1 erillinen ryhmätyötila.

Kuntoutujille, joilla on liikkumiseen liittyviä vaikeuksia, on varattava majoitustilat, jotka sijaitsevat lähellä kuntoutustiloja niin, että kuntoutujan siirtyminen huoneista kuntoutustiloihin on esteetöntä. Vaikeahoitoisilla tai vaativan kuntoutuksen kuntoutujilla pitää olla huoneessa hälytyspainike ja selkeästi ohjeistettu puhelinyhteys. Ruokailu tapahtuu aina kyseisessä yksikössä.